

CENGİZ DAĞCI'NIN *YANSILAR* VE *ANNEME* *MEKTUPLAR* ADLI KİTAPLARI

İNCİ ENGİNÜN*

Kapıkule'den yığın yığın insan ülkemize girerken daha önce de yurtlarından sürülmüş, evlerinden, eşlerinden dostlarından ayrılmış insan kümelerine yenileri ekleniyordu. Bunların hikâyeleri pek az yazıldı. Fakat Kıvrımlı bir yazar, vatanından uzak düşürülüşünün hikâyelerini, savaş atmosferinde bizlere daha önceden anlatmıştı. Cengiz Dağcı'nın, *Yurdunu Kaybeden Adam*, *Korkunç Yıllar* adlı kitapları, insanın içini kavuran vatan sevgisi ve sıla hasretiyle doludur. Cengiz Dağcı'nın kitaplarını Bulgaristan'daki ezeli yurtlarından edilenlerin ızdıraplarına şahit olurken okumanın yakınımızda olan olayları, eskilerle birleştirmede yararlı olacağını düşündüm, ve henüz okuyamamış olduğum *Anneme Mektuplar* ile *Yansılar*'ı arka arkaya okudum. Vatanından uzak düşmenin ızdırabını, onu bizzat yaşamış kişinin, anne, sevgili ve vatanla birleştirerek anlatması, hele anlatan bir sanatkârsa, insana gerçekten çok tesir ediyor. Biz bir vatana sahip olmanın rahatlığı içindekiler, vatanlarını kaybedenlerin ızdıraplarını anlamakta zorluk çekebiliriz. Millî Mücadele yıllarında vatanımızı kaybetmenin eşiğinde iken Yahya Kemal'in derslerine devam eden Tanpınar, *Yahya Kemal* adlı monografisinde dilin bazan vatandan ibaret kesildiğini şöyle anlatır:

“Milletlerin böyle sıkışık anları olur. Vatan birdenbire dilden —dilden, çünkü tarih de onun içindedir— ibaret kalır.” (*Yahya Kemal*, Dergâh Yayınları, 1982, s. 30) Bu cümlelerin anlamını biz bugün Bulgaristan'dan sürülen soydaşlarımızın adlarının değiştirilmesine gösterdikleri tepkide buluyoruz. Değiştirilen bir ad değil, o adın taşıdığı bütün çağrışımlardır. O adda birleşen bütün bir aile bütünlüğü, tarih ve vatandır.

Yansılar adıyla yazarın “hatıra, hayal veya çağrışımları” kastedtiği anlaşılmaktadır. Londra'daki evinde hasta karısıyla yaşarken parça parça geçmiş günleri hatırlayan yazar, onlarla, içinde yaşadığı günleri ve mesele-

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi.

leri birleştirir. Deneme türünde yazılan, zengin hatıralara çok kuvvetle vatan dan uzak düşmenin ızırabı eklenir. Hatıraların canlandırdığı dünya, yazarı değiştirir:

“Unuturdum yalnızlığımı. Hayatıma yeni anlamlar, yeni boyutlar kazandırdı. Dünyada lüzumlu bir insan olduğumu anlardım öyle bir anda.” (s. 84)

“Geç oldu. Regina uyuyor. ... kendime dönük yüreğimi dinlerken Bahçesaray ağzıyla Kırım'ın bir türküsünü mırıldanıyorum kendi kendime:

Karadan beyaz olmaz deyle,
Karadan beyaz olayken,
Dosttan düşman olmaz deyle,
Dosttan düşman olayken,” (s. 164)

Yazar torununun kendi çektiklerinden uzak büyümesini diler: “Duy-masın torunum beni üzen şeyleri. Zaman zaman hayatı bana zehir eden yazgımızı bilmesin. Dilerim Tanrı'dan, bizim yazgımızın, uzağında kalır ömür boyunca. Zamanımızın özgür, tasasız, karınlı tok, üstleri başları temiz ve mutlu çocukları arasında büyüsün. İnsanları sevsin, dünyayı ve hayatı sevsin.” (s. 183)

Ailesinin büyük bir kısmı sürgünde ölen, mezarları bile belirsiz fertle-rinin (s. 219) ve kendi yaşadıklarının ızırabını yenerek dünyada mesut in-sanlar görmek isteyen Cengiz Dağcı “Kırım'ı, ağır bir taş gibi yüreğinin içinde” taşır. (s. 264)

Cengiz Dağcı İngiltere'de eşinin, çocuğunun, torununun açtığı çağrı-şımalarla hep Kızıltaş'a Kırım'a döner. Sonsuz bir hüznü esere hâkimdir. İnançlarını kaybeden bu romancı, eserinde kendi yazılarından, eserlerini Türkçe yazmasındaki amacından, okuduklarından da bahseder.

“İnsanoğlu bütün ömrü boyunca kendini arar, kendini bulmaya çalışır ve kendini bulan bir insan başka insanları da anlar, kim bilir Tanrı'yı da bulur.” (s. 273)

Yansılar baştan sona bir arayıştır. Bu yüzden bir hayli dağınık ama düşündürücü bir eser. Yazarın bulduğu mazi içindeki kendisidir. O mazi vatanda geçmiştir. Artık izi kalmamıştır.

Anneme Mektuplar'a gelince yazarın tek başına evinde belki de ölümü beklemeye başladığı günlerde, annesiyle olan günlerini hatırladığı onbeş

mektuptur. Londra'nın her hangi bir köşesinde yazarın gözleri önünde bir sahne belirir. Bu sahneler hep, terketmek zorunda bırakıldıkları anavatanları Kızıldaş'ta anne ve annenin hayatını bağladığı evdir. Değişen dünyada, değişmeyen tek şey Anne hayalidir. "Biliyor musun Anneciğim, ben burada bir kafes içerisinde yaşıyorum. Benim bu kafes hayatım şimdi değil, yıllar öncesi başladı. İyi hatırlıyordur, askere alındığım gün başlamıştı ayrılığımız, derken savaş çıktı. Savaştım. Tutsak oldum. Sonra özgürlüğüme kavuştum. Ama sensiz, sakat ve eksik bir özgürlüktü bu. Sana döneceğim günü bekledim yıllarca. Dönmedim. Ah, şu anda yattığın yerden başını kaldırıp benim bu kafesime bakabilsen. Neler yok benim bu kafesimde. Mavisi gözlerinin mavisinden Gurzuf denizi; Ayı Dağı, Gelin-kaya, Topkaya, ve Adalar; Sarı Çömez'in tarlası, avludaki sıvalı fırın ve Pilibaşı; her bahar akların en akıyla çiçek açan elma ağaçları; Hıdırellez'de mezarlık duvarı dibinde çiçek fideleri diken kızlar; Derviza günlerinde bayrak tutan delikanlılar; ve serçeler, saksaganlar, karatavuklar; Kasım'da yaylaya yağan ilk kar. ... ve ben. Ben her gece,

İşte ... İşte ... Geleyatır,
Ayağında kırmızı katır.
Geleyatır Çora Batır.

türküleriyle gözlerimi yumarım ve başımı örttüğüm yorganın altında Eşik İbrahim'in köprüsünde Alim Aydamak'ın ödünü patlattığı oniki dilijans bazergânın alınlarındaki soğuk ter dizilerini sayarım. Sabah saatlerine dek avuçlarımın içinde açılıp kapanır şeffaf lâleler. Hastalar bağında bitip olgunlaşmış üzümleri tutarım avuçlarım içinde; ve ellerim yorulunca Memiş'in deresi üstündeki salkım söğütü üzerime çekip uyurum. Gerçeklere meydan okuyan ölümsüz hayaller gibi." (s. 10-11)

Bu kitap yazarın savaş yıllarından öncesine ve sonrasına aittir. Londra'ya otuzbeş yıl önce yerleştiğinde, hep Kızıldaş'ı ve oralara dönmeyi hayal ederken yaşadığını belirtir. "Günler geçtikçe yalnızlığımda daha da güçleniyordu Kızıldaş'a özlemim." ... "Ben yaşadıkça Kızıldaş unutulmayacaktır." (s. 133)

Babasının sürülmesinden sonra Kırım'lıların toptan Kızıldaş'tan çıkarılmalarıyla, Akmesic'te yeni bir hayat başlamıştır. Anne buna zor alışır. O kendi özlemine oğluna da aynı canlılığıyla aktarır. Onu yaşatan sadece Kızıldaş'tır. (s. 31) Büyüme sancıları, ilk aşklar, okul, ilk şiirler Cengiz Dağcı'nın annesi ve ilk aşkı öğretmeni Safiye Akimova etrafında anlatılır.

Artık yaşlanmış olan yazar, büyük bağlılık duyduğu Safiye'nin ölümünden sonra hemen askere çağrılır. Eser annesine hem onun bildiklerini hem de bilmediklerini açıklamakta ve her sayfası, Kırım'a duyulan bağlılık ve hasretle dolmaktadır.

“Sen mutlaka bugünkü dünyamızdan ve bugünkü dünyamız içinde Kızıldaş'ın durumundan söz etmemi diliyorsundur her halde. Bugünkü dünyamız içinde Kızıldaş'tan, hiç değilse senin bildiğin Kızıldaş'tan, söz etmem imkânsız. Birkaç ay önce kütüphanelere uğrayıp en yeni Kırım haritalarında aradım Kızıldaş'ı. Yok. Demirci, Değirmenköy, Dereköy, Ayvasıl, Üsküt, Otuz, Ozenbeş, Taraktaş, Yarköy. ... tümü eksik haritada. Yalnız Kırınılılara Kırım'ı ziyaret etmelerine izin verildiğini ve yıkık çökük köylere gelen insanlarımızın boyunları bükük, bir tutam yurt toprağıyla yine sürgün yerlerine döndüklerini öğreniyorum buraya dek ulaşan haberlerden. Dünya ve zaman değişti, Anne. ... Kentler büyüdü, dünya küçüldü. Uzay gemileri gidiyor aya, yıldızlara; kavuşmadı gene dünyamız huzura. Senin, tüfek dipçikleri altında, sürgün trenlerine götürüldüğün günden bu yana nice kanlı savaşlara tanık olduk. Günümüzün kavgaları hâlâ haşin ve acımasız. Fakat hiçbir tragedia insanın kendi yurdunda yaşamak hakkından yoksun edilmesi tragediası kadar korkunç ve acımasız olamaz. Bu yüzden de yaşadığımdan tereddüt ettiğim anlarda kaçıp hemen kendi yaşantılarıma sığınıyorum. Benim için hayat, sen sıvalı fırında ekmek yaparken, Halide'yle birlikte Pilibaşı bağının asmaları arasında kovalaşmak, saklambaç oynamak, sırtımı Pilibaşı duvarına yaslayıp denize bakmak; ölülelerimiz Kızıldaş mezarlığına gömülürken, söylenen fatihaları dinlemektir.” (s. 439-441)

Vatanımızın elden gitme tehlikesini yaşadığı günlerde henüz üniversite öğrencisi olan Ahmet Hamdi Tanpınar bu faciayı öylesine derinden hissetmiştir ki: “Vatan ve Millet, Vatan ve Millet oldukları için sevilir” der.

Büyük bir hüznle dolu bu iki kitabı okurken, bir vatanımız olduğuna, vatanından uzaklaştırılanlara kucak açabilecek güçte oluşumuza şükretmekten kendimi alamadım. Geçen ıztıraplar hâlen yaşananları anlamamıza da yardımcı oluyor. Bugünün ıztıraplarını da dilerim, işleyen sanatkârlar çıkar ve onları da gelecek nesillere sunabiliriz. Vatanın kıymeti daha iyi anlaşılсын diye.